

ACT

Akademiskt Centrum för Äldretandvård

Programförklaring

ACT ska bidra till att förbättra oral hälsa hos äldre genom forskning, utveckling och vård.

Handlingsplan

Det är ett ömsesidigt förhållande mellan oral och allmän hälsa, inkluderande orala problem och sjukdomar. Vi applicerar därför ett multidisciplinärt synsätt på oral hälsa och sjukdom som en del av åldrandeprocessen. ACT eftersträvar effektiv integrering av oral hälsa och funktion som en del av äldre personers hälsoprofil. Kunskapsöverföring och implementering är nyckelfaktorer i ACTs aktiviteter. Detta inkluderar vetenskaplig kunskap och förståelse för kritiska faktorer som påverkar den orala hälsan hos äldre.

ACT ska förmedla kunskap och information om oral hälsa hos äldre och strävar efter att erkännas som nationellt centrum.

Forskning vid ACT

ACT's forskning delas in i tre områden:

- Samband mellan orala sjukdomar och allmänsjukdomar hos äldre
- Behandlings- och omvårdnadsaspekter på oral hälsa hos äldre i ett multidisciplinärt perspektiv
- Samband mellan sensomotoriska störningar i tuggapparaten, orsakade av tandförluster eller tandrestaureringar, och kognitiva funktioner

Forskningen vid ACT involverar den komplexa relationen mellan oral och allmän hälsa samt livskvalitet. Nedsatt förmåga att äta och svälja påverkar nutrition och bidrar till försämrad livskvalitet, kognitiv svikt och skörhet. Systemsjukdomar kan öka risken för oral sjukdom och vice versa. Mångsjuklighet och polyfarmaci kan orsaka orala och generella komplikationer. Vidare är tandvård och oral omvårdnad känsliga och utmanande uppgifter avseende etiska aspekter, dvs med hänsyn till integritet och att inte vålla skada (nonmaleficence).

Detta initiativ inkluderar en ny algoritm för associationen mellan oral och allmän hälsa hos äldre, med syfte att lösa uppkomna hälsoproblem med en multidisciplinär approach.

Den nya algoritmen

Den nya algoritmen: Faktorer relaterade till oral hälsa och funktion visas i blått, och allmän hälsa och funktion i grönt. Faktorernas förklaring/logiska grund är som följer:

- *Hård och mjukvävnad* – tandvävnader, ansiktsskelett, oral mjukvävnad och gingiva.
- *Betandning och rekonstruktion* – antal tänder och fysiskt återställande av tandskador.
- *Tugg-och sväljfunktion* – Alla aspekter på sensorimotorisk tuggfunktion, transport av mat och dryck i munhålan samt sväljningsreflex.
- *Salivutsöndring* – fenomen såsom reducerad volym och förändrat innehåll, den patofysiologiska konsekvensen och kompensatoriska strategier.
- *Oral ekologi* – analys av mikrobiell profil, patofysiologisk variabilitet, sjukdomseffekter och kontrollmekanism.
- *Sensomotoriska störningar* – neurologisk dysfunktion som påverkar oral funktion, estetik och självuppfattning.
- *Infektioner* – invasion och multiplikation av mikroorganismer i kroppsvävnader, såsom urinvägsinfektioner, respiratoriska infektioner och parodontal infektion.
- *Nutrition* – inkluderar både näringsbrist och undernäring.
- *Läkemedel* – polyfarmaci, med potentiell risk för biverkningar, interaktioner och felaktig dosering.
- *Skörhet* – ökad känslighet på grund av åldersrelaterad funktionell nedgång.
- *Kognition* – minnets mentala processer, inklusive aspekter som medvetenhet, perception, slutledningsförmåga och omdöme.
- *Livskvalitet* – ett multidimensionellt koncept som inkluderar subjektiv värdering av både positiva och negativa aspekter på livet, inklusive fysiskt, materiellt, socialt och känslomässigt välbefinnande samt aktivitet.

Figuren ovan är ett verktyg för att visualisera ACT-projektets individuella profil. Den presenterar projektets balans mellan orala och generella hälsoaspekter. Algoritmen beskriver också andra betydelsefulla perspektiv. Till exempel är det moderna samhället multikulturellt med ökande mångfald. Patienterna och deras familj, andra släktingar samt vårdgivare kan ha mycket olika bakgrund. Det finns därför ett uppenbart behov av djupare kunskap om den kulturella identitetens betydelse för oral hälsa hos äldre. Vidare föreligger en stark trend att äldre människor lever längre i eget boende och att institutionalisering inträffar mycket sent i livet.

ACTs forskningsfrågor kan vara positionerade på olika ställen i händelsekedjan för varje hälsoproblem, från prevention och tidig diagnostik till terminala stadier av dysfunktion:

Att undersöka och inventera incidens och prevalens av sjukdomar relaterade till oral hälsa och funktion, och att kartlägga vilka faktorer som har betydelse för oral hälsa. Behandling av tillstånd inbegriper diagnostik samt kausal terapi för att uppnå symtomlindring och förbättrad funktion. Den äldres erfarenhet och förståelse i relation till oral hälsa, munvård, tandvård och behandlingsbehov behöver utforskas, liksom inställningen och kunskapen hos släktingar och vårdgivare som kan vara de som hjälper och stöder den äldre personen. En systematisk utvärdering av forskningsresultat resulterar i ökad kunskap. Denna kunskap ska delas och förmedlas, t ex genom publikationer och utbildningsevent riktade till olika målgrupper såsom forskare, kliniker och vårdgivare, äldre personer och andra intressenter, för att säkerställa att kunskapen inkorporeras i implementationsstrategier och kvalitetsarbete.

Det föreligger också ett behov av systematisk utvärdering av implementationsstrategier och interventioner, s.k. implementationsforskning, för att optimera effekt och användning av kunskapen i praktiken och påverka skapandet av ny policy.

Forskningssamarbeten

ACT har etablerat samarbeten med flera forskare vid Karolinska Institutet, i första hand vid Institutionen för neurobiologi, vårdvetenskap och samhälle och Institutionen för medicin, Solna. Flera projekt genomförs i samarbete med FoUU vid Stockholms Sjukhem och Akademiska vårdcentraler i Stockholm. Pågående projekt involverar också privata tandvårdsaktörer (t ex Oral Care AB) och utvecklingsföretag.

För mer information om pågående projekt hänvisas till ACTs projektkatalog, tillgänglig från aldretandvard.se.

Information och utbildning

ACT organiserar och deltar i konferenser och program om oral hälsa hos äldre. Ett nätverk för tandvårdspersonal har etablerats inom Stockholms läns landsting, som fokuserar på äldres orala hälsa. Webinarier genomförs varje månad och utgör en viktig källa för kompetensutveckling och kontinuerligt lärande.

ACT deltar i utbildning på grundutbildningsnivå för blivande tandläkare och tandhygienister, genom att erbjuda verksamhetsförlagd utbildning. Examensarbeten och kliniska projekt på grundutbildningsnivå handleds regelbundet och kontinuerligt. Vidare har ACT för avsikt att i samarbete med tandläkar- och tandhygienistprogrammen etablera samverkan med andra utbildningsprogram, såsom läkar- och sjuksköterskeprogrammen. Ett första steg skulle kunna vara att arrangera tvärprofessionella seminarier om oral hälsa.

ACT arrangerar också regelbundet kurser och seminarier om äldretandvård för tandvårdspersonal, vård- och omsorgspersonal och hemtjänst. Dessa utbildningsaktiviteter inkluderar teoretiska och praktiska aspekter på oral hälsa och oral hygien. Utbildningen som ACTs personal ger syftar bland annat till att förbereda nästa generation tandvårds- och vårdpersonal för gerodontologiska frågeställningar. Multiprofessionellt samarbete är av avgörande betydelse för att få en sammanhållen vård- och omsorg och förbättrad hälsa, både i befolknings- och i ett individuellt perspektiv. Den kunskap som genereras från forskningen vid ACT implementeras i utbildningen, vilket förbättrar och aktualiserar vårdprogram och terapiplaner för patienterna.

Tandvård

Tandvårdskliniken vid ACT drivs av Folktandvården i Stockholms län AB, och erbjuder allsidig tandvård för personer med särskilda behov, såsom sköra äldre. Det kliniska arbetet är primärt fokuserat på diagnostik, prevention, oralmedicinska konsultationer och reparativ vård. Kliniken erbjuder skräddarsydd tandvård för sköra äldre med kognitiv nedsättning, funktionsnedsättningar och för patienter med komplexa medicinska tillstånd. Kliniken är tillgänglig för alla och det finns inga krav på remiss för att få vård. Patienter på kliniken kan tillfrågas om medverkan i olika forskningsprojekt. Denna strategi som integrerar forskning i det dagliga kliniska arbetet, säkrar projektens kliniska relevans och ger också kontinuerligt lärande för de anställda.

ACTs organisation

Akademiskt centrum för äldretandvård (ACT) etablerades 2013 och är det enda akademiska centret för äldretandvård i Sverige. Centret är ett samarbete mellan Institutionen för odontologi Karolinska Institutet, Folktandvården Stockholm AB, Stockholms läns landsting och Stiftelsen Stockholms Sjukhem.

Styrelsen består av representanter från de olika huvudmännen. Föreståndare och biträdande föreståndare är anställda vid Karolinska Institutet respektive Folktandvården i Stockholms län AB.

Den akademiska programgruppen är sammansatt av seniora forskare från närliggande forskningsområden, och stöder föreståndarna i vägledningen av centret. För närvarande är ett flertal discipliner involverade i ACT, såsom gerodontologi, geriatrik, farmakologi, omvårdnad, epidemiologi, mikrobiologi och nutrition.

ACTs organisation (2016)

Styrelse

Kjell Bjerrehorn, Ordförande, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (HSF), Stockholms läns landsting
Bertil Koch, sekreterare
Susann Kähäri Anerfält, områdeschef, Folktandvården Stockholm AB
Åke Seiger, professor och sjukhusdirektör, Stiftelsen Stockholms Sjukhem
Mats Trulsson, professor och prefekt, Inst för odontologi, KI

Föreståndare

Gunilla Sandborgh Englund, professor
Institutionen för odontologi,
Karolinska Institutet (KI)

Bitr föreståndare

Pia Skott, klinikchef, leg tandl, odont dr
Folktandvården Stockholms Sjukhem,
Folktandvården Stockholm AB

Forskningssamordnare

Caroline Girestam, leg tandhygienist, MSc,
Folktandvården Stockholms Sjukhem

Akademisk programgrupp

Anne-Marie Boström, professor (Inst för neurobiologi, vårdvetenskap och samhälle [NVS], KI)
Gerd Faxén Irving, docent (NVS, KI)
Anders Gustafsson, professor (Inst för odontologi, KI)
Kristina Johnell, professor (NVS, KI)
Duangjai Lexomboon, odont dr (Karlstads Universitet)
Åke Seiger, professor (SSH, KI)
Mats Trulsson, professor (Inst för odontologi, KI)
Maude Wikström, professor (Göteborgs universitet)
Inger Wårdh, docent (Inst för odontologi, KI)